

Ubezpieczenie kosztów wycofania niebezpiecznych produktów żywnościowych

Stanisław Wieteska*

Streszczenie: *Cel* – Celem artykułu jest ocena ryzyka towarzyszącego wycofaniu niebezpiecznych produktów żywnościowych.

Metodologia badania – W artykule zastosowano metodę opisową. Treść artykułu oparto na bazie dostępnych danych statystycznych i literatury przedmiotu. Problematykę ubezpieczenia naświetlono od strony praktyki ubezpieczeniowej.

Wynik – Wynikiem końcowym artykułu jest przedstawienie podstawowych informacji dla zakładów ubezpieczeń w zakresie konstrukcji ogólnych warunków omawianego ubezpieczenia.

Słowa kluczowe: koszty wycofania produktu, ubezpieczenia

Wprowadzenie

Stosowane coraz bardziej zaawansowane systemy produkcji wielu produktów codziennego spożycia nie dają gwarancji, że w 100% na rynek trafia bezpieczna żywność. Niesprawdzone nowe innowacyjne metody produkcji, rozszerzone asortymenty, napływ produktów żywnościowych wyprodukowanych w innych krajach stwarza sytuację niepewności. Pomimo powszechnej kampanii „zdrowa żywność” nigdy nie możemy powiedzieć, że każdy spożywający ten produkt pozytywnie (zareaguje) będzie zaakceptowany przez ludzki organizm.

Celem tego artykułu jest przedstawienie podstawowych założeń oceny ryzyka wycofania niebezpiecznego produktu żywnościowego.

W artykule podejmujemy problem podstawowych uwarunkowań ubezpieczenia kosztów wycofania niebezpiecznych produktów. Wskazujemy na konieczność wycofania produktów żywnościowych zagrażających konsumentom jako najbardziej niebezpiecznych dla zdrowia człowieka.

Ubezpieczenie wycofania produktu (*produkt recall*) należy w przyszłości traktować jako narzędzie zabezpieczające fundamenty działalności produkcyjnej żywności. Produkt ten jest bardzo ważny dla zmieniających się potrzeb rynku europejskiego (Szymański 2013: 39).

* prof. zw. dr hab. Stanisław Wieteska, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Katedra Ubezpieczeń, ul. Rewolucji 1905 roku 41, 90-214 Łódź, e-mail: sekubez@uni.lodz.pl.

Zwiększone normy ochrony konsumenta zwiększą ryzyko odpowiedzialności za produkt. Dlatego wiele firm będzie poszukiwać odpowiednich rozwiązań w zakresie zarządzania (opanowania) ryzyka. Coraz częstsze będzie przenoszenie ryzyka (zagrożenia) na rynek ubezpieczeń. To z kolei może przyczynić się do podwyższenia cen ubezpieczeń, rozwoju reasekuracji, a także weryfikacji warunków w polisach ubezpieczeniowych. Innymi słowy, kwantyfikacja ryzyka odpowiedzialności za produkt pomoże w ocenie prawdziwej wartości inwestycji w ubezpieczeniu.

Wycofanie produktu z placówek handlowych może doprowadzić firmę do bankructwa ze wszystkimi konsekwencjami. Ubezpieczenie OC za produkt może uchronić firmę od upadłości¹.

Ponadto wiele firm w warunkach funkcjonowania w Unii Europejskiej jest nadal źle przygotowanych na ewentualność wycofania produktu z rynku. Zatem rosnące prawdopodobieństwo wycofania produktów jest i będzie dużym wyzwaniem dla firm. Ubezpieczenie kosztów wycofania produktów ma więc swoje uzasadnienie.

1. Pojęcie żywności

Rozważając problematykę zagrożeń związanych z konsumpcją żywności należy pamiętać, że jest to pojęcie bardzo szerokie i, poprzez produkcję nowych asortymentów, ciągle poszerzające się. Żywność – produkt codziennego spożycia przez wszystkich ludzi. Zgodnie z Rozporządzeniem (WE) nr 178/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z 28 stycznia 2002 roku ustanawiającym ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego powołany został Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności. Ustanawiał on procedury w zakresie bezpieczeństwa żywności (DzU UE L z dnia 1 lutego 2002 r.). Ustalił, że żywnością są jakiegokolwiek substancje lub produkty, przetworzone, częściowo przetworzone lub nieprzetworzone przeznaczone do spożycia przez ludzi lub których spożycia przez ludzi można się spodziewać.

Pojęcie to obejmuje również wodę, napoje, używki, (gumę do żucia) i wszelkie substancje dodawane do żywności podczas jej produkcji, przygotowania lub obróbki (np. mięso).

W stosunku do wcześniejszych regulacji powyższy akt prawny znacznie rozszerza zakres odpowiedzialności producenta żywności, począwszy od etapów ich przetwarzania w surowej postaci aż po postać przetworzoną przygotowaną do spożycia. Do tego włączona jest ocena ryzyka, monitoring, kontrola, systemy wczesnego ostrzegania produkcji żywności, a w skrajnym przypadku niezwłoczne jej wycofanie z obrotu handlowego.

Regulacje obecne dotyczą wszystkich podmiotów odpowiedzialnych za produkcję żywności.

¹ Na przykład producent opon Bridgestone Firestone wycofał opony na sumę ok. 440 mln \$, gdy udowodniono związek wypadków z oponami w samochodach, które przyczyniły się do wielu kolizji.

Pod pojęciem bezpieczeństwa żywności (Ustawa o bezpieczeństwie żywności i żywienia z 25 sierpnia 2006 roku, DzU nr 136/2006 poz. 914, art. 3 p. 5 ustawy o bezpieczeństwie żywności i żywieniu) rozumie się ogół warunków, które muszą być spełnione, dotyczące m.in.:

- stosowania substancji dodatkowych, aromatycznych,
- cech organoleptycznych,
- warunków napromieniowania żywności,
- substancji zanieczyszczających i pozostałości pestycydów.

Do tego należy zaliczyć działania, które muszą być podejmowane na wszystkich etapach produkcji i obrotu żywnością w celu zapewnienia zdrowia człowieka.

Pod pojęciem produkcji środków spożywczych (art. 3 pkt 29) rozumie się ogół czynności obejmujących przygotowanie surowców do przerobu, przechowywanie, poddanie procesom technologicznym, pakowanie i znakowanie oraz wszelkie inne czynności związane z obrotem handlowym żywnością.

Pod pojęciem ryzyka rozumie się ryzyko w rozumieniu art. 3 pkt 9 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego nr 178/2002.

2. Ogólna charakterystyka podstaw prawnych wycofania produktu niebezpiecznego

W Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego nr 178/2002 w szczególności ważne są artykuły:

- art. 14 (żaden niebezpieczny środek nie może być wprowadzony na rynek),
- art. 18 (należy zapewnić procedury identyfikowalności produktów niebezpiecznych),
- art. 19 (obowiązek wycofania produktu z rynku w przypadku naruszenia standardów bezpieczeństwa).

Dyrektywa 85.374/EWG została bardzo obszernie omówiona przez M. Jagielską. Wskazała ona na szereg spornych i dyskusyjnych sformułowań (Jagielska 2009). Również bardzo szczegółowo opisała regulacje prawne dotyczące odpowiedzialności za produkt w państwach Unii Europejskiej.

W raportach Unii Europejskiej wymienia się następujące komórki zajmujące się bezpieczeństwem produktów na rynku europejskim. Są to m.in.:

1. *Rapid Alert System for Food and Feed (RASFF)*².
2. *Rapid Alert System for Non-Food Consumer Products (RAPEX)* dotyczący wyrobów żywnościowych i nieżywnościowych. Silny nadzór nad rynkiem spełnia System Szybkiego Ostrzegania przed niebezpiecznymi produktami (RAPEX), który podlega Komisji Europejskiej we współpracy z władzami krajowymi w zakresie produktów stanowiących znaczne zagrożenie dla zdrowia konsumentów.

² Więcej na ten temat: P. Mirosz, I. Ozimek (2008): 45–48.

Podkreślmy w tym miejscu, że problematyka wycofania produktów może dotyczyć sytuacji transgranicznych. Możemy przytoczyć wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii europejskiej z 16 stycznia 2014 roku, który stwierdził, że „w wypadku powództwa zmierzającego do ustalenia odpowiedzialności producenta za wadliwy produkt miejscem, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące powstanie szkody jest miejsce wytworzenia produktu” (Bierć: 24).

Wprowadzone zostały dwa Rozporządzenia Rady Ministrów, pierwsze z 20 grudnia 2000 roku w sprawie krajowego systemu monitorowania wypadków konsumenckich (DzU nr 1/2001 poz. 1) oraz drugie z 28 grudnia 2000 roku w sprawie krajowego systemu informowania o produktach niebezpiecznych (DzU 2001, nr 4 poz. 28). Ponadto UOKiK udostępniła raporty o bezpieczeństwie produktów.

W Polsce obowiązuje ustawa z dnia 25 sierpnia 2006 roku o bezpieczeństwie żywności i żywienia (DzU nr 171/2006 poz. 171 z późn. zm.). W ustawie określono działy, między innymi:

- wymagania zdrowotne i znakowania żywności,
- materiały i wyroby przeznaczenia do kontaktu z żywnością,
- wymagania higieniczne,
- urzędowe kontrole żywności,
- właściwości organów oraz współpraca w zakresie bezpieczeństwa żywności,
- odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez środki spożywcze.

Postęp w zakresie bezpieczeństwa żywności osiągnięto dzięki wprowadzeniu do produkcji żywności zasad HACCP (Por. m.in. Balkoniec 2006: 8–9) oraz dobrych praktyk (GAP, GHP, GMP itp.) (Por. m.in. Śliwczyński 2008: 2–8) czy też ALOP³.

3. Pojęcie i sposoby wycofania

Dopełnieniem ograniczenia strat spowodowanych wprowadzeniem produktu żywnościowego niebezpiecznego dla zdrowia jest jego niezwłoczne wycofanie.

Pojęcie wycofania nie zostało zdefiniowane w ustawie o żywności i żywnieniu z dnia 25.8.2006 (DzU nr 136/2006 poz. 914).

Zdaniem K. Ortyńskiego, wycofanie produktu polega na „odebraniu przez producenta wszystkich egzemplarzy od dystrybutorów oraz zakazaniu prezentowania i oferowania przez dystrybutorów takiego produktu konsumentom” (Ortyński 2010: 16). W przypadku wycofania produktu konsumentowi przysługuje zwrot wpłaconej kwoty (za ten produkt) bez względu na jego stopień zużycia i posiadanie dowodu zakupu.

W Polsce art. 449¹ kc mówi, że „kto wytwarza w zakresie swojej działalności produkt niebezpieczny odpowiada za szkodę wyrządzoną komukolwiek przez ten produkt”.

Jeśli produkt poddany badaniu okaże się niebezpieczny, powinien być wycofany.

³ Więcej na ten temat: W. Dzwolak (2007): 28.

W praktyce wyróżnia się następujące sposoby wycofania:

1. Pierwszy (*first party recall*) – wycofanie od wszystkich wytwórców, dystrybutorów, wadliwych produktów krajowych i zagranicznych.
2. Drugi (*third party recall*). Jest to publiczne wycofanie za pomocą środków masowego przekazu.
3. Trzeci – bezgłośne wycofanie, tj. zgodnie z obowiązującym prawem.
4. Czwarty – dobrowolne wycofanie produktu przez producenta.

Każdy ze sposobów wycofania wymaga czasu od chwili pierwszego ogłoszenia do czasu zakończenia akcji. Uzależnione jest to od ilości produktów dostarczonych, sprzedanych i możliwości ściągnięcia i unicestwienia pozostałych produktów niebezpiecznych.

Każde wycofanie produktu niebezpiecznego wymaga zastosowania procedury postępowań (Mołęda, Bogucki 2011: 35–37). Procedury zawierać powinny wszystkie czynności mające na celu nie tylko szybkie wycofanie produktów spożywczych, ale także zminimalizowanie strat.

O procedurze wycofania i sytuacji kryzysowej mówi także punkt 5 normy ISO 22000. W świetle tam zawartych zapisów kierownictwo powinno ustanowić, wdrożyć i utrzymywać procedury w sytuacjach krytycznych (Turlejska 2010: 144).

Również wprowadzone kody kreskowe GS1 DataBar w przypadkach nieprawidłowości bądź zagrożenia życia mogą znacznie przyspieszyć wycofanie produktów z rynku (Frąckowiak 2014: 70).

Dla potrzeb wycofania produktów uznanych za niebezpieczne konieczne jest między innymi:

- zaprojektowanie procedur zmniejszających ryzyko związane z roszczeniami konsumentów i minimalizacją szkód,
- zaprojektowanie procedury zwrotu wadliwych towarów,
- prowadzenie rejestru wszystkich wad i reakcji konsumentów, mediów,
- konsultowanie się z procedurami naprawczymi wspieranymi przez Komisję Europejską.

Jak łatwo zauważyć, wiązać się to będzie z kosztami, jakie zmuszony jest ponieść producent (sprzedawca) w celu wyeliminowania zagrożenia stwarzanego dla konsumentów.

Każdy przypadek wycofania produktu żywnościowego stwarza sytuację kryzysową. Wskazuje ona słabe strony produkcji, dystrybucji i zdolności organizacyjnych w zakresie zwrotu produktów niebezpiecznych.

Należy podkreślić, że organy celne także mają uprawnienia do zatrzymania wyrobów wprowadzanych na polski obszar, co do których są wątpliwości, że nie spełniają zasadniczych wymagań⁴.

⁴ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 12 lutego 2008 r. w sprawie działań podejmowanych w związku z zatrzymaniem wyrobów, co do których istnieją uzasadnione okoliczności wskazujące, że nie spełniają one zasadniczych lub innych wymogów (DzU nr 38/2008 poz. 215 wvpz).

4. Studia przypadków wycofania produktów. Skala problemu

Ze złą żywnością spotykamy się dość często. W szczególności kontrole wykrywają żywność, która nie spełnia norm, czyli jest zafałszowana (Sojka 2009: 20). Na złą żywność wpływa produkcja, przetwórstwo, substancje dodatkowe, oznakowania. Innymi słowy, niebezpieczeństwo jest „od pola do stołu” (*Przykłady złej żywności...* 2008: 28).

Do podstawowych grup zagrożeń spowodowanych przez żywność należy zaliczyć: mikrobiologiczne (np. pleśń), biologiczne (np. insekty), chemiczne (np. toksyczne, pestycydy, konserwanty, substancje z maszyn i urządzeń), fizyczne (np. obce substancje i materiały).

Do zagrożeń możemy także zaliczyć żywność po raz pierwszy wprowadzoną do obrotu handlowego.

Warto także przypomnieć, że we wrześniu 2012 roku wycofany został produkt alkoholowy skażony metanolem, który doprowadził do śmierci 36 osób na terenie Czech, Polski i Słowacji. Również w Polsce w 2012 roku mieliśmy do czynienia z zanieczyszczeniem mleka w proszku, czy mięsa wołowego zmieszanego z koniną. Również głośna sprawa niesprawnych pedałów w Toyotach spowodowała wycofanie wielu pojazdów z eksploatacji (Magdziak 2012: 4).

Zdarzają się przypadki szantażu producentów. Na przykład w Niemczech 42% przedsiębiorstw miało ubezpieczenie za produkt (*Wycofanie produktów z rynku* 2003: 26). Szantaż dotknął takich firm, jak np.:

- Aldi (1996 r.) – ładunki wybuchowe w sokach i jogurtach,
- Maggi – Nestle (1997) – zatrucie produktów zarazkami BSE.

Warto także powiedzieć, że spotykamy wiele zróżnicowanych opinii na temat żywności produkowanej z roślin genetycznie zmodyfikowanych. Zdarzały się przypadki wycofania produktów żywnościowych produkowanych ze zmodyfikowanej kukurydzy, rzepaku, tytoniu, które negatywnie oddziaływały na organizm ludzki (Krzyszczyniak 2010: 23).

W 2007 roku do RASFF wpłynęły 953 alerty⁵, a do RAPEX 1355 (czyli średnio 6 dziennie). Z tego 107 alertów dotyczyło produktów wyprodukowanych w Polsce.

Najbardziej niebezpieczne były produkty importowane na rynek UE z Chin, co skutkowało 1041 alertami.

Spotykamy się ze zjawiskiem wycofania produktu na skutek złego poinformowania o sposobie zamontowania uruchomienia (błędna instrukcja)⁶.

Opublikowany raport z 20 stycznia 2005 roku, dotyczący funkcjonowania nadzoru nad ubojem zwierząt rzeźnych ze szczególnym uwzględnieniem dobrostanu zwierząt oszacował, że w roku 2002 i 2003 odpowiednio 14 i 16% liczby zwierząt poddanych ubojowi nie była zbadana przez inspekcję sanitarną (*Bezpieczeństwo żywności...* 2005: 30). Żywność tę należało niezwłocznie wycofać.

⁵ Pod pojęciem alertu rozumiemy sygnał o pojawieniu się niebezpiecznych produktów.

⁶ Więcej na ten temat: M. Koszowski (2013): 55–65.

Dość często spotykamy się z niebezpiecznymi (wyrobami) produktami mięsnymi (Mała 2013: 26–30), które należało wycofać z obrotu handlowego.

Struktura alertów dotyczących produktów spożywczych przedstawia się następująco (Ilkiewicz 2008: 35): ryby i owoce morza 21%, mięso i przetwory z mięsa 13%, owoce i warzywa 12%, materiały przeznaczone do kontaktu z żywnością 7%, produkty zbożowe i pieczywo 7%, żywność dietetyczna 6%, orzechy i nasiona 6%, pasza dla zwierząt 5%, używki (kawa, kakao, herbata) 3%, słodycze i miód 4%, pozostałe 16%. Skalę produktów niebezpiecznych w Polsce przedstawia tabela 1.

Tabela 1

Skala produktów niebezpiecznych w Polsce w latach 2004–2006

Wyszczególnienie	2004	2005	2006 (I.VI)
Liczba powiadomień o produktach niebezpiecznych	14	34	27
Liczba wpisów do rejestru produktów niebezpiecznych	11	16	17

Źródło: M. Jaworski (2006).

Z danych zawartych w tabeli 1 wynika, że skala niebezpiecznych produktów nie maleje. Również ważna jest obserwacja zarejestrowanych niebezpiecznych produktów (tab. 2).

Tabela 2

Liczba produktów niebezpiecznych wpisanych do rejestru UOKiK w Polsce w latach 2003–2012

Wyszczególnienie	2003	2004	2005	2006	2007	2011	2012
Liczba wpisów	5	10	10	32	20	24	36

Źródło: opracowano na podstawie Sprawozdań UOKiK z lat 2007–2013. Dane z lat 2003–2007 odczytane z wykresu

Również i w tym przypadku obserwujemy tendencję rosnącą produktów niebezpiecznych.

Na ile realne jest ryzyko związane z koniecznością wycofania produktów żywnościowych z rynku pokazuje na przykład liczba alertów (ostrzeżeń) w 2011 roku, których zarejestrowano 3700. Z tej liczby 266 zakończyło się wycofaniem produktów od konsumentów, a 814 wycofaniem z rynku (Bogucki, Gołąb 2012: 44).

Przeprowadzona kontrola jakości produktów zbożowych (2001 r.) wykazała konieczność ich zwrotu do producenta na łączną kwotę około 14 tys. zł (*Kontrola jakości...* 2002: 42). Fałszowane są także środki ochrony roślin powodując straty w rolnictwie (por. m.in. Zien-tek-Varga 2006: 31), co bardzo negatywnie oddziałuje na produkty żywnościowe.

5. Pojęcie i struktura kosztów wycofania produktu

W sposób ogólny koszty wycofania produktów można podzielić na bezpośrednie i pośrednie. Pod pojęciem kosztów bezpośrednich wycofania produktów spożywczych rozumiemy koszty: ogłoszenia, konsultantów, ekspertyzy, utylizacji, magazynowania, dodatkowego zatrudnienia, przerw w produkcji (utrata zysku), kar umownych w zależności od podpisanych umów, wartości wycofanych produktów, bezpośredniego odbioru transportem (załadunkiem, wyładunkiem, przewozem), naprawy lub wymiany niebezpiecznego produktu.

Po stronie poszkodowanych mogą wystąpić roszczenia:

- wypłaconych odszkodowań, (koszty pobytu w szpitalu, lekarstw),
- rehabilitacji, wypłacenia świadczeń pośmiertnych, wypłacania rent, kosztów leczenia.

Rozmiary ryzyka wadliwości produktu spożywczego mogą obejmować nie tylko bezpośrednich konsumentów, ale również tych, dla których nie był przeznaczony.

Dodatkowo utrata klientów spowoduje spadek produkcji półproduktów.

Operacja wycofania produktów ze sprzedaży, składowania, dystrybucji niebezpiecznych produktów pociąga za sobą koszty pośrednie, które związane są z:

- utratą wizerunku firmy, utratą reputacji, zerwaniem łańcuchów dostaw, utratą zaufania,
- publiczną informacją (powiadomienie bezpośrednie i za pomocą środków masowego przekazu).

Wszystkie koszty i roszczenia są stratami nadzwyczajnymi dla przedsiębiorców, producentów. Skala kosztów wycofania produktów niebezpiecznych może być tak silna, że z dobrze prosperującej firmy w ciągu kilku dni może stać się ona bankrutem (przypadek Tylenolu 1982 r. – lek przeciwbólowy) (Ilkiewicz 2008: 33).

Warto w tym miejscu przytoczyć kilka przykładów kosztów wycofania produktów, jak na przykład alert 2009.1165 dotyczący zbóż i produktów piekarniczych. Zagroził on 13 europejskim krajom. „Jeden przypadek śladowej obecności nieautoryzowanych genetycznie modyfikowanych organizmów może pociągnąć za sobą koszty w wysokości 2 mln euro dla małej wielkości firmy sektora spożywczego, zaś nawet 14 mln euro w przypadku znaczącej firmy sektora zbożowego czy olejarskiego (...) zaś koszt całkowitej operacji wycofania może wynieść około 46 mln euro” (*GMO i co dalej* 2009: 28).

W 2011 roku w USA miało miejsce 1272 wycofań produktów branży spożywczej. Wadliwa produkcja kosztowała gospodarkę około 7 mld USD, około 34% zgłoszonych szkód osiągnęło kwoty powyżej 10 mln USD (Szymański 2013: 38). Około 10% zgłoszonych szkód dotyczyło umyślnego działania osób trzecich, które z chęci zemsty lub osiągnięcia korzyści własnych dopuszczają się czynów kryminalnych.

Inny przykład: koszt jednego incydentu obejmującego 1,2% europejskiego rynku soi przeznaczonej na cele spożywcze (użycie niewłaściwego białka sojowego do wyrobów spożywczych), gdyby zaszła konieczność wycofania tego produktu z rynku, to całkowity koszt szacowany byłby na około 470 mln euro (Szymański 2013: 28).

Powyższe przykłady wskazują na bardzo wysokie koszty wycofania niebezpiecznego produktu żywnościowego. W Polsce brak danych o kosztach wycofania jakiegoś niebezpiecznego produktu.

6. Ogólne uwagi o ubezpieczeniu kosztów wycofania produktu żywnościowego

Celem ubezpieczenia kosztów wycofania niebezpiecznego produktu jest pokrycie wszystkich udokumentowanych kosztów akcji wycofania produktu niebezpiecznego.

Ryzyko związane z dostarczeniem wadliwego produktu należy postrzegać w relacji producent–konsument, czyli relacji B2B (*business-to-business*). To właśnie w tym obszarze powstaje odpowiedzialność odszkodowawcza wobec kontrahentów.

Zakres odpowiedzialności

Odpowiedzialność za produkt to także zapewnienie zgodności cech jakościowych z przepisami chroniącymi prawa konsumenta. Innymi słowy, nałożona zostaje odpowiedzialność na producenta za zgodność z normami produktowymi i za wszelkie szkody.

Odpowiedzialność za produkt dotyczyć może odpowiedzialności za: wadę surowców pierwotnych lub technologiczną, wady obsługi i wady anonimowych producentów (np. rolników).

Każdy z producentów żywności ma możliwość skutecznego złagodzenia potencjalnych negatywnych skutków wadliwej produkcji poprzez przerzucenie ryzyka na ubezpieczyciela, czyli poprzez zawarcie umowy ubezpieczenia.

Jest to odpowiedzialność gwarancyjna, co oznacza, że uczestnicy w łańcuchu dostaw muszą dowieść, że zrobili wszystko, co mogli, aby zapobiec lub zminimalizować ryzyko strat majątkowych i osobowych niebezpiecznym produktem wprowadzonym na rynek.

Warunkiem koniecznym dla uzyskania ochrony ubezpieczeniowej jest posiadanie procedury wycofania produktu. Zawarcie takich umów skutecznie chroni przedsiębiorcę przed kosztami skutków wadliwej produkcji.

Ubezpieczyciele oceniający ryzyko przed podpisaniem polisy OC za produkt będą mieli możliwość sprawdzenia, czy potencjalny klient nie ma na koncie szkody wynikającej z użytkowania jego wyrobu.

Bardzo ostrożne podejście zakładów ubezpieczeń obserwowaliśmy na początku 2000 roku, gdzie przedmiotem ubezpieczenia za produkt (z opcją *recall*) miały być zwierzęta rzeźne. Obawy wówczas dotyczyły zwierząt zagrożonych chorobą BSE (Jaworski 2001).

W przypadku szkody wyrządzonej w wyniku spożycia niezdrowej żywności odpowiedzialność ponoszą podmioty działające na rynku spożywczym na zasadach określonych w przepisach Kodeksu Cywilnego dotyczących odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny⁷.

⁷ Problem ten zasługuje jednak na odrębną uwagę.

Ubezpieczenie kosztów wycofania produktu nie jest ubezpieczeniem odpowiedzialności cywilnej, lecz szkodą własną.

Ubezpieczenie wycofania produktu jest możliwe, gdy:

- wada powstała w sposób niezamierzony, przypadkowy (losowy),
- wycofanie zostało wskazane na przykład przez UOKiK czy sąd,
- organ nadzoru uznał produkt za niebezpieczny.

W ubezpieczeniu tym znajdują się także liczne wyłączenia, na przykład (Gołąb 2006: 11):

- ubezpieczyciel nie odpowiada za braki w informacji o produkcie,
- roszczenia wynikające z akcji dotyczących produktów niedostarczonych jeszcze konsumentom,
- nie obejmuje roszczeń wynikających z akcji dotyczących produktów żywnościowych, od wprowadzenia których minął okres gwarancji ich spożycia.

Z punktu widzenia **sumy ubezpieczenia**, koszty wycofania produktu nie są do końca znane. Złożoność problematyki produktu przyczynia się do trudnej do zdefiniowania górnej granicy odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń, zwłaszcza gdy chodzi o dużych rozmiarów roszczenia. Stąd ustalenie minimalnej sumy ubezpieczeniowej jest niezwykle trudne i wymaga wielu lat współpracy z producentami.

Sumę ubezpieczenia można określić na podstawie wartości sprzedanych produktów w ciągu roku. Wielkość ta jest znana ze sprawozdawczości prowadzonej przez przedsiębiorstwo. Sumę ubezpieczenia należałoby określić dla każdego produktu spożywczego oddzielnie.

Z punktu widzenia **kalkulacji składki** ubezpieczeniowej należy wziąć pod uwagę wiele czynników wpływających na częstość szkód (prawdopodobieństwo szkody). Do najważniejszych należy zaliczyć:

- rodzaj wytworzonego produktu spożywczego,
- przewidywaną grupę konsumentów (np. dzieci, osoby chore, osoby starsze),
- wielkość produkcji seryjnej kierowanej na rynek wewnętrzny i zagraniczny,
- możliwość ustalenia miejsca dostarczenia w określonym czasie,
- monitorowanie wypadków konsumenckich dotyczących żywności (Niepokulczycki 1995: 4–6; Monitoring żywności i żywienia, Ustawa o bezpieczeństwie żywności i żywienia z dnia 25 sierpnia 2006 r., rozdział 4),
- żywność wprowadzoną po raz pierwszy (Ustawa o żywności i żywieniu rozdział 8).

Z punktu widzenia **szkód** należy wziąć pod uwagę:

- liczbę osób, które zgłosiły roszczenia wobec spożytych produktów,
- środki powzięte przez producenta w celu zminimalizowania strat,
- przewidywane straty poniesione przez producenta złej żywności.

Warto także wspomnieć o Konwencji Wiedeńskiej gdzie art. 74 mówi, że „odszkodowanie za naruszenie umowy przez jedną ze stron obejmuje sumę równą stracie, w tym utracie zysku poniesionej przez drugą stronę w rezultacie naruszenia. Odszkodowanie takie nie może przewyższać straty, którą strona naruszająca przewidywała lub powinna była

przewidzieć w chwili zawarcia umowy w świetle okoliczności, które znała lub powinna była znać jako możliwy rezultat naruszenia umowy” (cyt. za Molęda 2013).

Nie bez znaczenia jest fakt, że szkodliwe działanie niektórych produktów nie zawsze ujawnia się natychmiast, lecz po upływie pewnego czasu. Jest to klasyczny wzór triggera, czyli opóźnienia w zgłoszeniu szkody.

Zaletą tego ubezpieczenia jest między innymi:

- niewielka wpłacona składka za relatywnie duże odszkodowanie lub świadczenie,
- ograniczenie procesów sądowych i kosztów z tym związanych,
- producent otrzymuje ochronę jego sytuacji finansowej,
- pozytywne oddziaływanie na jakość produkcji,
- poszkodowany ma możliwość dochodzenia roszczeń.

Jak wskazują dotychczasowe rozważania, w przypadku wycofania produktu żywnościowego możemy mieć dostatecznie duże rozmiary roszczenia. To z kolei wskazuje na konieczność wprowadzenia reasekuracji ubezpieczeniowej.

Uwagi końcowe

Podjęty temat badawczy okazuje się ważnym ze względu na ubezpieczenia zdrowotne. Jak się okazuje, w Polsce posiadamy skromne informacje o kosztach wycofania niebezpiecznych produktów żywnościowych. Z artykułu nasuwają się wnioski:

1. Konieczność podniesienia świadomości producentów żywności w zakresie ubezpieczenia produktów wprowadzonych do obrotu handlowego.
2. Zakłady ubezpieczeń powinny wystąpić z konkretną ofertą ubezpieczeniową.
3. Wymagania konsumentów wobec żywności systematycznie wzrastają, stąd ubezpieczenie przed przypadkowymi błędami w całym cyklu produkcji, magazynowania i obrotu staje się koniecznością.

Podjęty temat został jedynie zasygnalizowany, konieczne są dalsze badania w tym zakresie.

Literatura

- Balkoniec K. (2006), *System zapewnienia bezpieczeństwa żywności – HACCP w praktyce Cz. 1*, „Gospodarka mięsna” nr 6, s. 8–9.
- Bezpieczeństwo żywności pochodzenia zwierzęcego* (2005), „Przemysł spożywczy” nr 9, s. 30.
- Bierć A., *Odpowiedzialność za wadliwy produkt w prawie UE*, „Prawo Europejskie w praktyce” nr 2 (116), s. 24.
- Bogucki P., Gołąb M. (2012), *Wycofanie produktu*, „Miesięcznik Ubezpieczeniowy” nr 7–8, s. 44.
- Frąckowiak P. (2014), *Wdrożenie innowacyjnych kodów GSI DataBar w sieci Biedronka jako przykład dbałości o bezpieczeństwo produktów i klientów*, „Logistyka” nr 1, s. 70.
- GMO i co dalej. Branża paszowa apeluje do Ministra*, „AgroTrendy” nr 11, s. 28.
- Gołąb M. (2006), *Ubezpieczyć wycofanie*, „Miesięcznik Ubezpieczeniowy” nr 1, s. 11.
- Ilkiewicz A. (2008), *Jak uprzedzić katastrofę*, „Miesięcznik Ubezpieczeniowy” nr 12, s. 33.
- Jagielska M. (2009), *Odpowiedzialność za produkt*, Oficyna Wolters Kluwer business, Warszawa.
- Jaworski M. (2001), *Pozostawieni bez ochrony*, „Gazeta ubezpieczeniowa” nr 16 (107), 18 kwietnia.

- Jaworski M. (2006), *Koszty wycofania można pokryć z polisy*, „Gazeta prawna”, 5 sierpnia.
- Kontrola jakości produktów zbożowych* (2002), „Przemysł spożywczy” nr 3, s. 42.
- Koszowski M. (2013), *Odpowiedzialność sprzedawcy za nieprawidłowości w zamontowaniu i uruchomieniu towaru konsumpcyjnego*, „Przegląd legislacyjny” nr 1, s. 55–65.
- Krzysztyński K.L. (2010), *Przemysłowa produkcja roślin GM – fakty dokonane*, „Przemysł spożywczy” nr 2, s. 23.
- Magdziak R. (2012), *Cynowe wąsy zablokowały pedały gazu w toyotach*, „Elektronik” nr 2, s. 4.
- Makała P. (2013), *Potwierdzenie autentyczności i zafalszowania na przykładzie mięsa i przetworów mięsnych*, „Gospodarka mięsna” nr 12, s. 26–30.
- Mirosz P. (2008), *Ozimek Irena, System wczesnego ostrzegania RASFF*, „Przemysł spożywczy” nr 3, s. 45–48.
- Molęda M. (2013), *Szkoda w łańcuchu dostaw*, „Miesięcznik Ubezpieczeniowy” nr 4.
- Molęda M., Bogucki P. (2011), *Product recall*, „Miesięcznik Ubezpieczeniowy” nr 2, s. 35–37.
- Niepokulczycki J. (1995), *Monitorowanie wypadków konsumenckich*, „Alert – Ochrona Pracy” nr 6, s. 4–6.
- Ortyński K. (2010), *Ubezpieczenie wycofania produktu w działalności zakładów produkcyjnych*, w: *Ubezpieczenia w zarządzaniu ryzykiem przedsiębiorstwa, t. 2, Zastosowania*, red. L. Gąsiorkiewicz, J. Monkiewicz, Wydawnictwo Poltext, Warszawa, s. 16.
- Przykłady złej żywności. Bezpieczeństwo żywności to nadal trudne wyzwanie*. Omówienie referatu pt. *Bezpieczeństwo żywności wygłoszonego w Instytucie Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej* (2008), „Agro trendy” nr 13, s. 28.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 12 lutego 2008 r. w sprawie działań podejmowanych w związku z zatrzymaniem wyrobów, co do których istnieją uzasadnione okoliczności wskazujące, że nie spełniają one zasadniczych lub innych wymogów (DzU nr 38/2008 poz. 215 w.z p.z.).
- Sojka M. (2009), *Nie oplaca się fałszować? Z prof. Stanisławem Kowalczykiem, Głównym Inspektorem Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, rozmawia...*, „AgroTrendy” nr 18, s. 20.
- Szymański K. (2013), *Produkt recall*, „Miesięcznik Ubezpieczeniowy” nr 11, s. 39.
- Śliwczyński B. (2008), *Gwarancja bezpieczeństwa w łańcuchu dostaw żywności*, „Przemysł spożywczy” nr 7, s. 2–8.
- Turlejska H. (2010), *Zarządzanie bezpieczeństwem żywności – wymagania normy ISO 22000/ 2006*, „Żywnienie człowieka i metabolizm” nr 2, s. 144.
- Ustawa o bezpieczeństwie żywności i żywienia z dnia 25 sierpnia 2006 r. (DzU nr 136/2006 poz. 914).
- Wycofanie produktów z rynku* (2003), „Gazeta ubezpieczeniowa”, 9 grudnia, s. 26.
- Zientek-Varga J. (2006), *Środki ochrony roślin: fałszowane na potęgę*, „AgroTrendy” nr 26, s. 31.

INSURANCE COSTS WITHDRAWAL OF DANGEROUS FOOD PRODUCTS

Abstract: Used more and more advanced production systems of many articles of daily consumption do not guarantee food safety. This has exacerbated the uncontrolled growth of assortments, the influx of food from other countries, as well as the implementation of innovative methods of food production.

The aim of this article is to assess the risk associated with the withdrawal of dangerous food products. In this article we present the scale of the phenomenon, as well as any costs of withdrawal, we point to the need for insurance withdrawal costs of food products. We also pay attention to the rise of many damage sustained by persons, have consumed dangerous food product.

Keywords: product recall costs, insurance

Cytowanie

- Wieteska S. (2015), *Ubezpieczenie kosztów wycofania niebezpiecznych produktów żywnościowych*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 854, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” nr 73, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, s. 921–932; www.wneiz.pl/frfu.